

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การเกษตรเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยมีระบบการส่งเสริมการเกษตรเป็นส่วนสำคัญในการช่วยกระตุ้นและทำให้เกษตรกรเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การส่งเสริมการเกษตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชนบทให้มีความยั่งยืน การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันใน 3 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านการวิจัยค้นคว้าเทคโนโลยีการผลิต และด้านการส่งเสริมพัฒนาความรู้และเกษตรกรผู้ปฏิบัติให้เกิดผลต่อการพัฒนา อย่างไรก็ตามการส่งเสริมการเกษตรหากจะวิเคราะห์แล้วจะพบว่ามีความวิวัฒนาการ และการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และรวมถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และการพัฒนาเกี่ยวพันไปยังองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย เช่น ชุมชนในชนบท องค์กรประชาชนในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และรัฐบาล (พงษ์ศักดิ์ อังสิทธิ์ 2545: 204-207) การส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทยเริ่มเป็นระบบอย่างเป็นทางการมากกว่า 40 ปี โดยมีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานภาครัฐที่รองรับงานส่งเสริมการเกษตรโดยตรง มีนักวิชาการส่งเสริมในพื้นที่ถึงระดับตำบลเพื่อบริการความรู้ให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ที่รับผิดชอบประมาณ 1,000 ครัวเรือน ในระยะเริ่มแรกนั้น เกษตรกรเป็นเพียงผู้ระบุปัญหาและตั้งคำถาม โดยที่นักส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้หาคำตอบและหาแนวทางแก้ไขปัญหา เกษตรกรยังต้องพึ่งพานักส่งเสริมการเกษตร ทำให้แบบแผนการเรียนรู้และการแก้ปัญหาแบบดั้งเดิมที่ได้รับถ่ายทอดมาในชุมชนด้อยคุณค่าและกระจัดกระจายไป ในระยะต่อมา แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเกษตรได้เปลี่ยนจากการเน้นปัจจัยหรือทรัพยากรนำเข้าสู่ชุมชน เป็นการมุ่งสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกร แต่นักส่งเสริมการเกษตรยังเป็นผู้นำความรู้จากแหล่งความรู้ไปสู่เกษตรกรและนำปัญหามาให้แหล่งความรู้ค้นหาคำตอบ นักส่งเสริมจึงยังเป็นเสมือนหนึ่งผู้ประสานงานระหว่างแหล่งความรู้และเกษตรกรหรือกลุ่มเป้าหมาย แม้ว่าจะมีการศึกษาหรือวิจัยเกี่ยวกับระบบการส่งเสริมการเกษตรในแง่มุมต่าง ๆ แต่จนมาถึงในยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเกษตรกรสามารถค้นหาความรู้หรือมีแหล่งความรู้มุ่งสู่เกษตรกรได้โดยตรง ประกอบกับเป็นยุคที่การส่งเสริมการเกษตรเน้นการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรและชุมชน ทำให้เกษตรกรหรือบุคคลเป้าหมายมีศักยภาพในการพัฒนาอาชีพการเกษตรมากขึ้น มีช่องทางมากขึ้นในการรับบริการความรู้ ในขณะที่นักวิชาการส่งเสริมต้องมีภาระมากขึ้นจากระบบงานภาครัฐที่มีการพัฒนามากขึ้นและบางส่วนขาดโอกาสในการพัฒนาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรกร จึงอาจเป็นช่องว่างทำให้การส่งเสริมการเกษตรระหว่างแหล่งความรู้และบุคคลเป้าหมายไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็น การศึกษาค้นหารูปแบบการส่งเสริมการเกษตรที่จะเอื้อต่อการพัฒนาอาชีพทางการเกษตรแบบการพึ่งพา

ตนเองของเกษตรกรเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะทำให้การเกษตรของไทยพัฒนาอย่างๆ ขึ้นไป

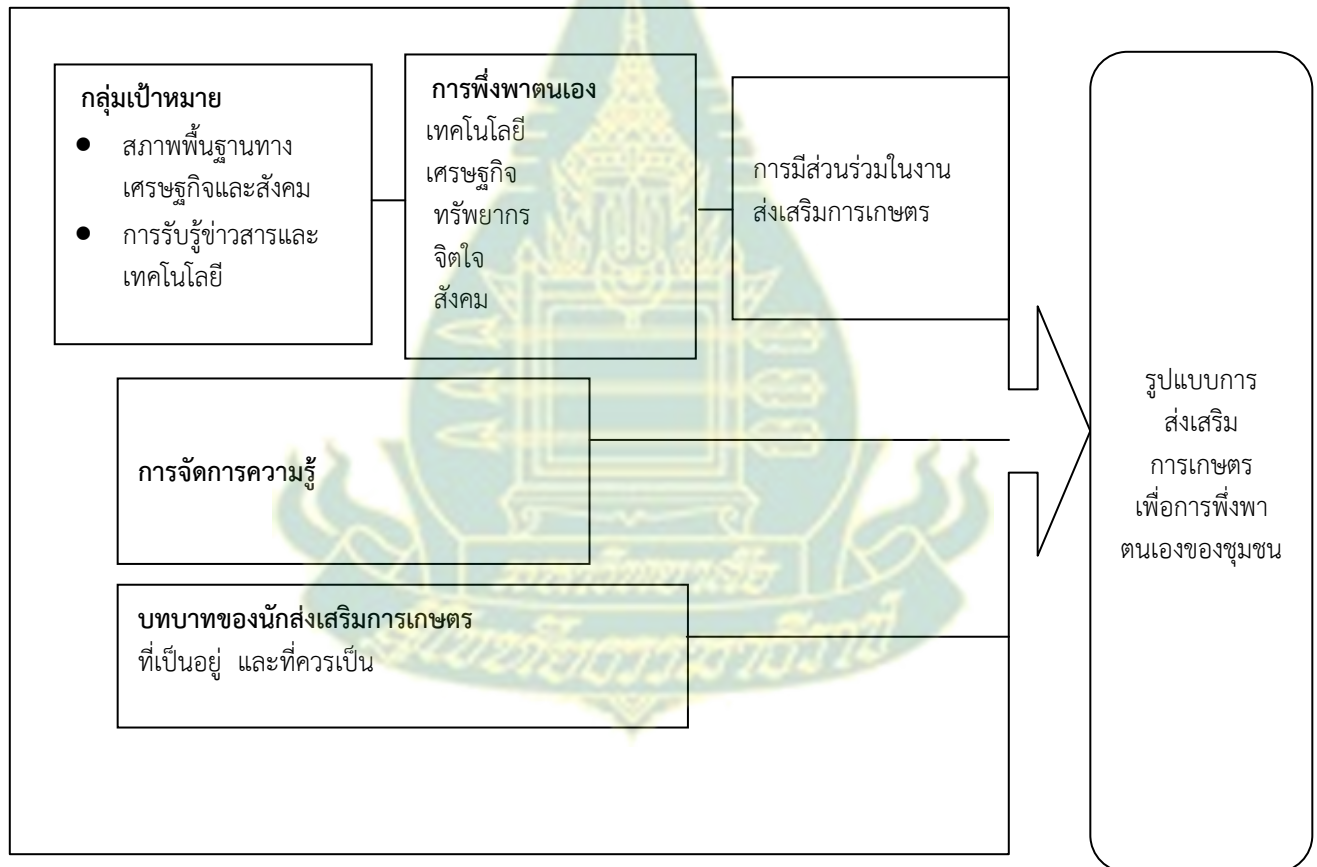
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง ต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาและประเมินสภาพทั่วไปของชุมชนที่เกี่ยวข้อง
- 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองของชุมชน
- 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้ดังภาพ

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ดำเนินการศึกษา การดำเนินการในพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเกษตรเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยศูนย์จัดการความรู้ด้านการเกษตรเพื่อการพัฒนา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ตราด ชัยภูมิ พะเยา และกระบี่

5. นิยามศัพท์

5.1 การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การบริการ/ถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปปฏิบัติจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

5.2 รูปแบบการส่งเสริมการเกษตร หมายถึง กระบวนการ วิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดหรือบริการความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย

5.3 การพึ่งพาตนเองของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีแนวทางการพัฒนาในด้านต่างต่าง ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคม ในการแก้ปัญหาเพื่อสนองความต้องการด้วยตนเองและชุมชน

5.4 สมาชิกศูนย์เรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเอง หมายถึง กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์จัดการความรู้ด้านการเกษตรเพื่อการพัฒนา มสธ.

6. ประโยชน์ที่ได้รับ

6.1 ได้แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่อื่นที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน

6.2 เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในส่วนของชุมชน นักวิจัย และผู้เกี่ยวข้อง

6.3 เป็นข้อมูลในการเสนอแนะเชิงนโยบายในระดับต่าง ๆ ในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แบบการพึ่งพาตนเอง

6.4 นำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนสำหรับ นักศึกษาส่งเสริมการเกษตรในระดับปริญญาตรี โทและเอก